

LİSE ÖĞRENCİLERİNDEKİ PSİKOPATOLOJİK BELİRTİLERİN CİNSİYET VE SINIF DEĞİŞKENLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yard.DoçDr. Necla A. Kapıkıran*

ÖZET

Bu araştırmanın amacı ergenlerde psikopatolojik belirti düzeylerini belirlemektir. Örneklem 594 kişiyi içermektedir. Psikopatolojik belirtiyi belirlemek için Derogotis (1976) tarafından geliştirilen Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R) kullanılmıştır. Sonuçlara göre, belirti düzeyinin sınıf ve cinsiyet değişkenleriyle anlamlı fark yarattığı görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Psikopatolojik Belirti, Ergenlik

ABSTRACT

The purpose of this study was to investigate the level of psychopathological symptom in adolescence. The sample consisted of 594 students. The psychopathological symptoms were measured by Symptom Check List (SCL-90-R) developed by Derogotis (1976). Results showed that the psychopathological symptoms had significantly differed to the gender and the grade.

Key Words: Psychopathological Symptom, Adolescence

GİRİŞ

Gençlik 12-24 yaş grubundaki kişileri ifade eden ve daha çok sosyal boyutu olan bir kavramdır (Özgüven,1990). Ergenlik ise, daha çok fizyolojik değişmeye bağlı olarak bireyin duygusal, bedensel, sosyal, zihinsel... gelişimiyle ilişli olduğu düşünülür.

İnsanın gelişimi incelendiğinde psikopatolojik belirti gösterme sıklığının ergenlik döneminde yoğunlaştığı bilinmektedir (Cole ve Sapp, 1988:356). Ergenlik, fiziksel değişmeye bağlı olarak psikolojik ve sosyal değişimin yoğun yaşandığı ve yeniden uyum sağlanması gereken bir dönem olarak görülür (Dusek, 1987:245).

Psikopatolojik belirti gösterme düzeyinin yaşama sağlıklı uyum sağlama süreciyle ilişkilidir ve aynı zamanda akademik başarıyı da etkilemektedir (Cole ve Sapp,1988:357). Yinede ergenlik dönemi psikolojik sorunların oluşmasında tek başına etken olmamakla birlikte, hızlı değişimin yarattığı uyum sorunları insan gelişimindeki diğer dönemlerle kıyaslandığında ergenlik döneminde daha fazla olduğu görülmektedir. Ergenin yaşamındaki olumsuz olayların psikolojik ve fizyolojik sorunlarıyla paralel olduğu ileri sürülmektedir (Cohen, Burt ve Björk,1987:584).

Verilere baktığımızda, 15 yaş üstündeki kişilerin %10'unun depresyon yaşadığı belirtilmektedir (Aydın,1990:556). Öğrenciler okullardaki görevlerini yerine getirdiklerinde ve çaba harcadıklarında performanslarını diğer kişilerin değerlendirmesini isterler. Öğrenciler performansları için yeterli ödül elde edemediklerinde kendilerini suçlarlar ve kaygı yaşarlar (Ryan ve ark.1992:171). Kişinin yaşamındaki stresli yaşam olayları psikolojik ve psikiyatrik sağlıksızlıkla ilişkilidir. Bireyin davranışsal durumu ya da kişilik özellikleri ve stresli yaşam olayları

* Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.

arasındaki etkileşim bireyin sağlık sorunlarının kaynağını oluşturmaktadır (Jones, 1986:371).

Ergenlerin stres yaratan olaylar karşısında yıkıcı ve uyumsuz tepkiler verebileceği ileri sürülmektedir. Bu uyumsuzluğun nedeni, ergenlerin sorunlarıyla yanlış başa çıkma tepkilerinden kaynaklanabileceği belirtilmektedir. Yine, ergenlerin stresli durumlarda sosyal olarak geri çekilebileceği, suç işleyebilecekleri belirtilmiştir (Cole ve Sapp,1988;356). Kişinin yaşamında yaşadığı olumsuz olayların onun ruhsal ya da fiziksel sağlığını etkilediği ve geçmişteki stresli deneyimlerin (mutsuz ebeveyn, kronik hastalığı olan ebeveyn gibi) yaşama uyum sağlamada etkili olduğu görülmüştür (Cohen, Burt ve Björk, 1987:588; Ekşi (1990.168).

Rhone (1986:317) çocukların kaygı puanları ile yalan arasında ters ilişki olduğunu kaydetmiştir. Özgüven (1990:53) gençlerin%74'ü gerilim, %68'i aşırı kaygı, %66'sı uyumsuzluk, %61'i duygusal kararsızlık, %56'sı sürekli kaygı ve %54'nün aşırı heyecan ve alınganlık yaşadıklarını saptamıştır. Yine, kızların daha fazla psikolojik sorunlar yaşadıklarını belirtmektedir. Ancak erkeklerin aşırı hayal kurma ve uykusuzluk sorunlarını daha fazla yaşadıkları görülmüştür.

Ergenlere yönelik diğer bir çalışmada ise, yine kızların kendilerini daha fazla çaresiz ve sinirli olarak görürken; erkek öğrencilerin ise, kendilerini kavgacı ve içe kapanık olarak algıladıkları kaydedilmiştir. Yine kızların daha kaygılı olduğu, erkeklerin ise daha fazla şüpheli olduğu belirtilmektedir. En az fark yaratan alanlar ise, olaylara olumsuz bakma (negativizm) ve kendilerini garip-acayip davranışları olan kişiler olarak algılamalarında gerçekleşmiştir. Diğer bir sonuç ise, aşırı hareketlilik , boş zaman etkinlikleri ve bu etkinliklerden sağlanan doyum açısından kız ve erkek öğrencileri arasında fark bulunmamıştır (Yanbastı,1990:59).

Ergenlik döneminde depresyon, güvensizlik, çöküntü gibi duygu durumlarını kızların daha çok yaşadıklarını ve bunların düşük sosyo-ekonomik düzeyle ilişkili olduğu belirtilmiştir (Kulaksızoğlu,1998:205;Ekşi,1990:168). Şemin (1984:101)ergenlik döneminde bireylerin dalgınlık, korku, uykusuzluk yaşadıklarını, daha kırılgan olduklarını, kötü düş gördüklerini, daha heyecanlı olduklarını belirtmektedir.

Bu çalışmanın amacı lise düzeyindeki ergenlerin ne tür psiko-patolojik belirti gösterdiklerini belirlemek ve bu belirtilerin bazı psiko-sosyal değişkenler açısından fark yaratıp yaratmadığını saptamaktır.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmaya Denizli İl merkezindeki resmi ve özel liselerden seçkisiz örnekleme yöntemiyle belirlenen 594 kişi örnekleme oluşturmaktadır. Her lise türünden bir okulun bu örnekleme girmesi sağlanmıştır. Araştırmanın örnekleminde 308 kız (%52) ve 286 (%48) erkek öğrenci yer almaktadır.

Ölçme Aracı

Derogotis (1976) tarafından geliştirilen Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R) veri toplamada kullanılmıştır. Ölçeğin psikometrik özelliklerine baktığımızda, test-tekrar test güvenilirliği alt testler olarak şöyle sıralanabilir. Somatizasyon (Som) .82, Obsesif-Kompulsif (Ob-Kom) .84, Kişiler Arası Duyarlılık (K-D) .79, Depresyon (Dep).78, Kaygı (Kay) .73, Öfke ve Düşmanlık (Öf-Düş). 79, Fobik Anksiyete (Fob-Ank) .78,

Paranoid Düşünce (Pard) .63, Psicotizm (Psik).73 ve Ek Ölçek (E-Ö) .77 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerliği MMPI (Minesotta Çok Yönlü Kişilik Envanteri) ile uyum geçerliğine bakılmış ve MMPI ve SCL-90-R alt ölçekleri arasındaki korelasyonlar .40 ve .59 arasında değişmektedir. Ölçeğin gençler için uygulanabilir olduğu ve çok değişik gruplara uygulanabileceği belirtilmektedir (Kılıç,1991:45).

BULGULAR

Belirti Tarama Listesinden elde edilen bulgular okul, sınıf , cinsiyet, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olduğu, gelir, babanın öğrenimi ve işi, annenin öğrenimi ve işi gibi değişkenlerle tek yönlü varyans analiziyle sonuçlar elde edilmiştir. Okul değişkeni Fobik Kaygı (F:2.69, p<.009) ve Kişiler Arası Duyarlılık (F: 4.09, p<.001) arasında fark oluşturmuştur. Ancak farkın kaynağına bakıldığında, sonuçların anlamlı düzeye ulaşmadığı görülmüştür.

Cinsiyet açısından bakıldığında ; cinsiyetin depresyonla (F:40.52, p<.0001), Fobik Kaygıyla (F:42.09, p<.0001), Kaygıyla (F:37.21, p<.0001), Kişiler Arası Duyarlılıkla (F:26.98, p<.0001), Obsesif –Kompulsif boyutla (F:16.29, p<.0001), Somatizasyonla (F:22.63, p<.0001), Paranoid Düşünceyle (F:8.19, p<.004), Ek Ölçekle (F:16.600, p<.0001) ve SCL-90-R toplam puanıyla (F:31.50, p<.001) fark yarattığı görülmektedir. Ölçeğin tüm toplam puanlarında ve alt ölçeklerinde kızlar ve erkekler arasındaki farkın kaynağına Tukey HSD testiyle bakıldığında; farklar anlamlı düzeyde ve kızların aleyhindedir (Tablo-1. Cinsiyet Grafiği).

Anlamlı düzeyde fark yaratan diğer bir değişken sınıftır. Sınıf değişkeniyle gerçekleştirilen varyans analizi sonuçlarına göre, sınıfla Fobik Kaygı (F:2.633, p<.07) ve Kişiler Arası Duyarlılık (F:4.39, p<.01) arasında fark saptanmıştır. Farkın kaynağına Tukey HSD testiyle bakıldığında, Kişiler Arası Duyarlılık açısından fark bulunmuştur. Özellikle bu fark 1-3 sınıflar arasında kaydedilmiştir. Üçüncü sınıf öğrencilerinin aleyhinde sonuçlar bulunmuştur. SCL-90-R toplam puanında da fark (F:3.17, p<.04) bulunmuştur. Farkın kaynağı anlamlı düzeye ulaşmamıştır. Ayrıca, Ek Ölçek ile sınıf değişkeni (F:6.19, p<.002) arasında fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir. Farkın kaynağına bakıldığında, 2-3 sınıflar ve 1-3 sınıflar arasında anlamlı ve 1-2 sınıflar arasında anlamlı değildir. Yani, üçüncü sınıf öğrencileri hem birinci hem de ikinci sınıf öğrencilerinden daha yüksek ek puan almışlardır (Tablo 2. Sınıf Grafiği).

Kardeş sayısı açısından bakıldığında, psicotik (F:2.50, p<.02) alt ölçeğiyle kardeş sayısı arasında fark oluşmuştur. Ancak farkın kaynağı anlamlı düzeye ulaşmamıştır. Yine, gelire alt ölçekler arasındaki farka bakıldığında; gelirin Kişiler Arası Duyarlılıkla (F:2.26, p<.005), Somatizasyonla (F:1.52, p<.09), Ek Ölçekle (f:1.57, p<.08) ve Psicotik özelliklerle (F:1.58, p<.07) anlamlı düzeyde fark yarattığı görülmüştür. Farkların kaynağı ise, anlamlı düzeye ulaşmamıştır.

Diğer bir değişken olan baba mesleğiyle gerçekleştirilen varyans analizi sonuçlarına göre, baba mesleğinin Fobik Kaygıyla (F:2.24, p<.02), Kişiler Arası Duyarlılıkla (F: 3.13, p<.002) ve Somatizasyonla (F:1.7, p<.09) anlamlı düzeyde fark oluşmuştur. Farkın kaynağına bakıldığında babası işsiz kategorisinde olanların çiftçi ya da işçi olanlara göre daha fazla Fobik Kaygı yaşadıkları ve yine babası işsiz olanların babası öğretmen ya da çiftçi olanlara göre daha fazla somatizasyon yaşadıkları kaydedilmiştir. Baba eğitiminin Fobik Kaygıyla (F:2.20, p<.03), Kişiler Arası Duyarlılıkla (F:3.26, p<.002) ve Psicotizm(F:1.96, p<.05) ile fark oluşturduğu görülmektedir. Farkın kaynağına bakıldığında, yalnız Kişiler Arası Duyarlılıkta fark anlamlı düzeye ulaşmıştır. Babası lisans üstü eğitimli olan öğrencilerin, babaları okur-yazar olmayanlar, okur

yazar olanlar, ilkokul mezunu olanlar ve lise mezunu olanlardan anlamlı düzeyde düşük puan aldıkları görülmektedir. Anne eğitimi Kişiler Arası Duyarlılıkla (F:1.90, p<.04) fark yaratmıştır. Ancak farkın kaynağına bakıldığında, eğitim düzeyleri arasında kişiler arası duyarlılık anlamlı düzeye ulaşmamıştır. Anne mesleğine baktığımızda, anne mesleği ile Fobik Kaygı (F:2.27, p<.02), Kişiler Arası Duyarlılık (F:2.89, p<.006), Somatizasyon (F:1.95, p<.05) ve genel ölçekten elde edilen puanlar (F:1.77, p<.08) arasında farklar oluşmuştur. Ancak farkların kaynağı anlamlı düzeye ulaşmamıştır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Ergenlerin yaşadığı sorunlar onların uyum düzeyleri kadar başarılarını da etkiler. Sorunlarla başarılı şekilde başa çıkamama süreç içinde bireyin ruhsal yaşamını ve dolayısıyla tüm yaşamını olumsuz olarak etkileyecektir. Sorunlarla etkili başa çıkma yollarının öğretilmesi ruh sağlıklarını koruyacaktır. Bulgular, sorunlarla başa çıkma yöntemlerinin yeterli olmadığını göstermektedir. Devam edilen okulla, kişiler arası duyarlılık ve fobik kaygı değişkenleri arasında fark yaratmıştı. Farkın kaynağı anlamlı değildi. Ancak meslek lisesi öğrencilerinin daha fazla psikopatolojik belirti gösterdikleri görülmektedir. Yani, meslek lisesi öğrencileri diğerlerinden daha fazla kişisel yetersizlik, daha fazla belirli nesnelere karşı ısrarlı korku yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Meslek liselerden üniversitelere geçişin daha az olması ve üniversite dışında meslek edinme olanaklarının sınırlı olması, bu okullardaki öğrencilerin daha fazla yetersizlik duygusu ve geleceğe ilişkin gerçekçi olmayan bir kaygı yaşamaları söz konusu olabilir.

Çalışmanın en göze çarpan olumsuz sonuçlarının cinsiyet değişkeniyle ilgili olduğunu görüyoruz. Kızların erkeklerden daha depresif oldukları, daha fazla fobik kaygı yaşadıkları, daha çok genel kaygı yaşadıkları, daha fazla kişiler arası duyarlılık gösterdikleri, daha fazla obsesif kompulsif oldukları, daha yaygın somatik sorunları olduğu ve daha yaygın paranoid düşüncelere sahip oldukları, daha psikotik oldukları, daha fazla uyku sorunları, yeme sorunları olduğu ve daha fazla suçluluk yaşadıkları, genel ölçekten elde edilen puanda da daha yüksek puana sahip oldukları görülmektedir. Sadece öfke-düşmanlık boyutunda kızlar ve erkekler arasında fark anlamlı düzeye ulaşmamıştır. Yani, kızların mide-bağırsak şikayetleri, kendilerini küçük görme ve yetersizlik hisleri, karamsarlık ve intihar düşünceleri, takıntılı düşünceler ve bunlara eşlik eden hareketler, sinirlilik ve gerginlik, belirli nesnelere karşı ısrarlı korku duyma, şüphecilik ve büyüklük algıları, içe kapanma ve yalnızlık, iştah kaybı ve suçluluk gibi belirtileri çok daha fazla yaşadıkları görülmektedir. Bu çerçevede öfke-düşmanlık boyutu açısından yani düşmanlık ve küskünlük hislerini yaşamaları açısından kızlar ve erkekler arasında farklılık yoktur. Bu bulgulara göre, kızların en acil yardıma gereksinmesi olan kişiler olduğu görülmektedir. Toplumda kadınların yetiştirilme tarzı, kendilerini yeterince ifade edememeleri, kendi istekleri ile toplum beklentilerinin uyuşmazlığı, sınırlı sosyal çevre ve etkinlikler, sosyal destek olanaklarının sınırlı olması ruh sağlıklarını olumsuz etkilediğini söyleyebiliriz. Özgüven (1990), Yanbastı (1990) ve Rhone (1986)'nin bulgularıyla paralellik taşımaktadır.

Sınıf değişkeni Fobik Kaygı, Kişiler Arası Duyarlılık, Ek Ölçek ve SCL-90-R'den elde edilen toplam puanla fark yaratmıştır. Lise 1. Sınıf ile 3. Sınıf ve 2. Sınıf ile 3. Sınıf arasında farkın kaynağı anlamlıdır. 1-2 sınıflar arasında farkın kaynağı anlamlı değildir. Lise üçüncü sınıf öğrencilerinin daha fazla belirli nesnelere karşı ısrarlı korku yaşadıkları ve daha fazla yetersizlik hislerine sahip oldukları ve daha fazla yeme-uyku sorunları yaşadıkları görülmektedir. Bu durumda üniversite sınavlarıyla bağlantılı

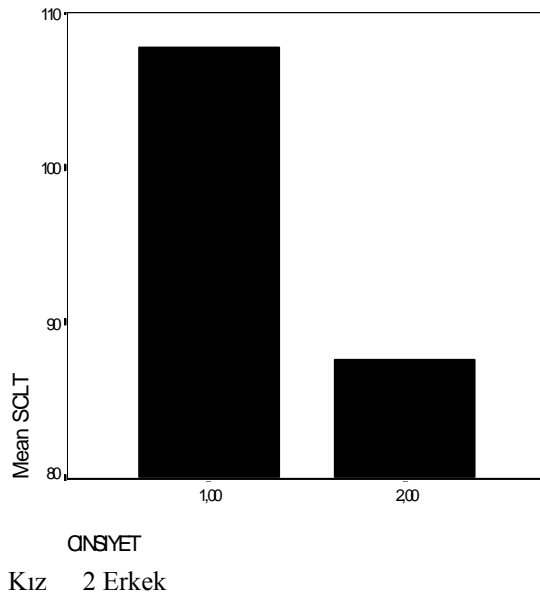
olabilir. Özellikle lise üçüncü sınıfta olan kızların daha fazla bu duygu durumlarını yaşadıkları söylenebilir.

Babaları işsiz olanların Fobik Kaygı, Kişiler Arası Duyarlılık ve Somatizasyondan daha yüksek puan aldılar. Yani, işsizlik geleceğe yönelik kaygı yaşamalarına, kendilerini daha fazla yetersiz hissetmelerine ve daha fazla bedensel şikayet belirtmelerine yol açmış olabilir. Gelirle Kişiler Arası Duyarlılık, Somatizasyon, Psikotizm ve Ek Ölçek anlamlı fark yarattı ancak farkın kaynağı anlamlı düzeye ulaşmadı. Kulaksızoğlu (1998) düşük ekonomik durumun çöküntü, depresyon ve güvensizlikle ilişkili olduğunu belirtmiştir. Anne eğitimiyle de bir çok alt ölçek fark yarattı.

Sonuç olarak, öğrencilerin ruhsal sağlıkları cinsiyet , sınıf, anne eğitimi, gelir ve baba mesleği gibi değişkenler açısından önemli olduğu görülmektedir. Kızların eğitiminin gözden geçirilmesi ve anne eğitiminin yükseltilmesi ve ailenin ekonomik durumunun düzenlenmesi ruh sağlığını koruma bağlamında önem taşımaktadır. Bulguların, ebeveynlere, öğretmenlere, psikolojik yardım hizmeti veren kişilere ve diğer yetkililere ışık tutması umulmaktadır.

KAYNAKLAR

- Aydın, B. “Sağlıklı Yaşam İlkelerine Uyum ve Depresyon” **5. Ulusal Psikoloji Kongresi**, 8. Sayı, İzmir,1990, 556
- Ekşi,A. **Çocuk, Genç ve Anababalar**, İstanbul, Bilgi Yayınevi,1. Baskı,1990,168.
- Cohen, L.H, Burt, C:E: ve Björk, J.B. “*Life Stress and Adjustment:Effects of Life Events Experienced by Young Adolescents and Their Parents*” **Developmental Psychology**, 1987,23,4,583-592.
- Cole,T ve Sapp, G.L. “*Stress, Locus of Control and Achievement of High School Seniors*” **Psychology Reports**, 1988, 63,2,355-359.
- Dusek, J.B. **Adolescent Development and Behavior**, New Jersey, Prentice-Hall Inc. 1. Ed. , 1987.
- Jones, C ve Page, S. “*Locus of Control, Assertiveness and Anxiety as Personality Variables in Stress-Related Headache*” **Headache**, 1986,26,369-374.
- Kapıkıran, N. Lise Öğrencilerinde Başarı Sorumluluğunun Başarı Kaygısının ve Bazı Psikopatolojik Değişkenler Açısından İncelenmesi, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, D.E.Ü.İzmir, 1999.
- Kılıç, M. “*Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R) ’nin Geçerliliği ve Güvenirliği*” **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 1989, 1,11,45-52.
- Kulaksızoğlu, A. **Ergenlik Psikolojisi**, İstanbul, Remzi Kitapevi Yay., 1.Baskı, 1998
- Özgüven, E. “*Yurtlarda Kalan Üniversite Öğrencilerinin Sağlık ve Psikolojik Sorunları*” İzmir, **5.Ulusal Psikoloji Kongresi**, 8. Sayı, 1990, 53.
- Rhone, L.M. “*Measurement of Test Anxiety Among Selected Black Adolescents, ppriateness of Four Anxiety Scale*” **Journal of School Psychology**, 1986,24,313-319.
- Ryan, R.M., Connell, J.P. ve Grolnich, W.S. “*When Achievement is not Intrinsically Motivated:Theory of Internalization and Self Regulation in School*” Editör: A.K.Boggiano ve T.S. Pittman. **Achievement and Motivation**, Cambridge University Press, 1.Ed. 1992,167-188.
- Yanbastı, G. “*Kız ve Erkek Üniversite Öğrencilerinin Kendi Ruh Sağlıklarını Değerlendirmeleri: Bir Karşılaştırma*” İzmir, **5. Ulusal Psikoloji Kongresi**, 8.Sayı, 1990,45.

Grafik 1. SCL-90-R ile Cinsiyet Grafiği**Grafik 2. SCL-90-R ile Sınıf Grafiği**